

А. Бейбутова, 3-курс

Ғылыми жетекші — Б. Е. Жаксыбаев, қылмыстарды сотқа дейінгі тергеу кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны

(Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы)

ТЕРГЕУШІ МЕН АНЫҚТАУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕР

Қазақстан Республикасының Конституциясының 24-бабында «әркімнің еңбек ету бостандығына, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдауына құқығы бар. Еріксіз еңбекке соттың үкімі бойынша не төтенше жағдайда немесе соғыс жағдайында ғана жол беріледі. Әркімнің қауіпсіздік пен тазалық талаптарына сай еңбек ету жағдайына, еңбегі үшін нендей бір кемсітусіз сыйақы алуына, сондай-ақ жұмыссыздықтан әлеуметтік қорғалуға құқығы бар. Ереуіл жасау құқығын қоса алғанда, заңмен белгіленген тәсілдерді қолдана отырып, жеке және ұжымдық еңбек дауларын шешу құқығы мойындалады. Әркімнің тынығу құқығы бар. Еңбек шарты бойынша, жұмыс істейтіндерге заңмен белгіленген жұмыс уақытының ұзақтығына, демалыс және мереке күндеріне, жыл сайынғы ақылы демалысқа кепілдік беріледі» — деп көрсетілген.

Тергеуші — қылмыстық іс бойынша сотқа дейінгі тергеп-тексеруді өз құзыреті шегінде жүзеге асыруға уәкілетті лауазымды адам.

Анықтаушы — іс бойынша өз құзыретінің шегінде сотқа дейінгі тергеп-тексеруді жүзеге асыруға уәкілетті лауазымды адам.

Біріншіден, ІО қызметкерлері — Қазақстан Республикасының азаматы. Бірақ ІО қызметкерлерінің еңбек қатынастарын реттеу үшін Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінен басқа да арнайы нормативтік-құқықтық актілер белгіленген. Сол себептен 2014 жылғы 23 сәуірде қабылданған Қазақстан Республикасының «ІО туралы» № 199-V Заңына тоқталып кетейік. Бұл заңның 16-бабында Ішкі істер органдары қызметкерлерінің еңбек қатынастары Қазақстан Республикасының «Құқық қорғау қызметі туралы» Заңында көзделген ерекшеліктер ескеріле отырып, Қазақстан Республикасының Еңбек кодексімен реттеледі делінген¹. Осы қарастырып отырған Заңның 17-бабында ішкі істер органдарында қызмет өткеру тәртібі мен шарттары Қазақстан Республикасының «Құқық қорғау қызметі туралы» Заңымен айқындалады делінген. Осы баптың 2-тармағында «соғыс жағдайы немесе төтенше жағдай қолданылған, терроризмге қарсы операция жүргізілген кезеңде, қарулы қақтығыс жағдайында, төтенше жағдайлардың зардаптарын жою кезінде ішкі істер органдарының қызметкерін тұрақты орналасқан пунктіден тыс жерде оған жүктелген міндеттерді орындауға тартуға: қызметтік уақыт режимін өзгертуге, оған қосымша міндеттер жүктеуге, басқа жерге іссапармен жіберуге, қызмет сипатын өзгертпей басқа бөлімшеге уақытша ауыстыруға, сондай-ақ қызметкердің келісімінсіз өзге де ерекше жағдайлар мен қосымша шектеулер белгілеуге жол беріледі. Мұндай жағдайларда ішкі істер органдары қызметкерінің қызмет мерзімінің бір күні үш күн болып есептеледі және үш есе мөлшерде ақшалай қамтылым төленеді.

Енді Құқық қорғау органдарындағы қызметкерлердің жұмыс уақытының ұзақтығы осы Заңда көзделген ерекшеліктер ескеріле отырып, Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасына сәйкес белгіленеді. Әрбір құқық қорғау органында қызметтік әрекеттің

ерекшеліктерімен және жедел жағдаймен, жыл мезгілімен, жергілікті жағдайлармен және басқа да нақты мән-жайлармен анықталатын, қатаң регламенттелген күн тәртібі белгіленеді. Күн тәртібі қағидалары құқық қорғау органы басшысының немесе уәкілетті басшының актісімен бекітілетін жұмыс уақыты мен тынығу уақытын, азаматтарды қабылдау сағаттарын (халық үшін барынша қолайлы), қызметкерлердің жекелеген санаттарының қызмет атқару кезегін белгілейді. Қажет болған жағдайда қызметкерлер белгіленген уақыттан тыс, сондай-ақ түнгі уақытта, демалыс және мереке күндері қызметтік міндеттерін орындауға шақырылуы мүмкін. Өтемақы төлеу тәртібі мен шарттары Қазақстан Республикасының заңнамасында айқындаладыⁱⁱ — деп көрсетілген.

Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы мерекелер туралы» 2001 жылғы 13 желтоқсандағы № 267-ІІ Заңының 5-бабында Қазақстан Республикасындағы мереке күндері жұмыс істемейтін күндер болып табылады делінгенⁱⁱⁱ. Мақаланың зерттеу пәні — қазіргі уақыттағы ПО қызметкерлерінің, дәлірек айтсақ жедел уәкілдердің, тергеушілердің және анықтаушылардың қызметінің реттелуі, ерекшеліктері, жалақысының мөлшері, жұмыс уақыты, тынығу уақыты, штаттың саны.

Жоғарыда қарастырылған заңдардың нормаларына сәйкес ПО қызметкерлерінің еңбек қатынастары Қазақстан Республикасының Еңбек кодексімен реттеледі деп көрсетілген. Қазақстан Республикасының Еңбек кодексінің 77-бабында жұмыс уақытының қалыпты ұзақтығы аптасына 40 сағаттан аспауы тиіс деп көрсетілген. Алайда тергеушілер мен анықтаушылардың жұмыс уақыты сақталмайды.

Осы мәселелердің барлығы штаттың аздығының салдарынан деп айтқым келеді. Не болмаса үстеме жұмысқа, демалыс және мереке күндеріндегі жұмысқа, түнгі уақыттағы жұмысқа ақы төленуі қажет. Сонда ғана қызметкерлер жұмыс уақытынан тыс жұмыс істеп жатырмыз деген ойда болмайды. Бұл мәселені тәжірибеде ешқандай қызметкер көтермейді. Осы мәселені шешу үшін жоғарыда айтылған ұсыныстар арқау болатын еді.

ⁱ Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасының ПО туралы» № 199-V Заңы. 16-бап. 23.04.2014 ж. // <http://online.zakon.kz/>

ⁱⁱ Қазақстан Республикасының «Құқық қорғау қызметі туралы» № 380-IV Заңы. 40-бап. 06.01.2011 ж. // <http://online.zakon.kz/>

ⁱⁱⁱ Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы мерекелер туралы» № 267-ІІ Заңы. 5-бап. 13.12.2001 ж. // <http://online.zakon.kz/>